

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Наставно-научном већу

На основу одлуке Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду од 28. децембра 2020. године за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидата Богдане М. Стјепановић, под насловом „Садржина брачног уговора“ одређени су проф. др Марија Драшкић, проф. др Олга Јовић - Прлаиновић и доц. др Ненад Тешић. Одлуком Наставно-научног већа од 1. марта 2021. године уместо проф. др Марије Драшкић за члана Комисије одређен је проф. др Вељко Влашковић, док су друга два члана иста. Након читања предметног докторског рада, имамо част да поднесемо Наставно-научном већу следећи

ИЗВЕШТАЈ

о завршеној докторској дисертацији

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

1.1. Подаци о кандидаткињи

Богдана Стјепановић рођена је 04. јула 1992. године у Шапцу. Основну школу је завршила у Хртковцима као носилац „Вукове дипломе“. Гимназију „Стеван Пузић“ је завршила у Руми као носилац Вукове дипломе и као ђак генерације.

Правни факултет Универзитета у Београду уписала је школске 2011/12. године, на којем је и дипломирала 2015. године са просечном оценом 9,83. На Правном факултету Универзитета у Београду завршила је мастер студије 2016. године на Грађанскоправном модулу – Породичноправни подмодул са просечном оценом 10, одбранивши са највишом оценом мастер рад под називом “Злостављање деце: породичноправни и кривичнопроцесни аспект”. У школској 2016/2017 години на Правном факултету Универзитета у Београду уписала је докторске студије, Грађанскоправна II ужа научна област.

На докторске студије на Правном факултету Универзитета у Београду, уписана је 2016. године. На првој години докторских студија положила је испит Методе научноистраживачког рада са оценом десет и одбранила приступни рад под називом „Пробни смештај“. Након тога је положила први део усменог докторског испита (Породично право, Наследно право и Увод у грађанско право). На другој години је положила други део усменог докторског испита (Права детета и Слобода завештања и нужни део) и одбранила семинарски рад под називом „Право детета зачетог уз помоћ асистираних прокреација на информацију о свом донору“. Одлуком Наставно научног већа

Правног факултета, кандидату је одобрена тема докторске дисертације, а за ментора предложен проф. др Слободан Панов. Пројекат докторске дисертације је одбранила 5. септембра 2019. године, пред комисијом у саставу: проф. др Слободан Панов, проф. др Гордана Ковачек Станић и доц. др Ненад Тешић.

Након завршених основних студија, Од 2015. - 2016. године радила је у Основном суду у Руми као судијски приправник-волонтер. Током 2016. године, била је на обуци у сектору за људске ресурсе у Пиреус банци у Београду, а у периоду од 2016. - 2018. године, радила је у адвокатској канцеларији Крајновић-Савић у Београду као адвокатски приправник-волонтер.

Са радом у Институту за упоредно право у Београду као истраживач приправник је почела 2018. године. Од 2018. године ангажована је на пројекту „Српско и европско право – упоређивање и усаглашавање“ (ев. бр. 179031) који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја, а чији је носилац Институт за Упоредно право у Београду. Године 2019., на Институту за Упоредно право у Београду изабрана је у звање истраживач сарадник.

Током основних и мастер студија (од 2012-2016. године) била је награђивана од стране факултета за одличан успех постигнут у учењу и стицању знања. Носилац је стипендија Министарства омладине и спорта - Фонд за младе таленте „Доситеја“ била је 2015. и 2016. године. Награда фонда „Драгољуб Атанацковић“ као студенту генерације из кривично-правне научне области додељена јој 2015. године. За потребе израде докторске дисертације, спровела је научно-истраживачки боравак у марту 2020. године на *Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht* у Хамбургу.

Мастер Богдана Стјепановић течно говори енглески и руски језик, а служи се шпанским и немачким језиком. Аутор је или коаутор преко десет радова из области породичног права. Учествовала је на бројним домаћим конференцијама на којима је представљала своје реферате. Од 2019. године је технички секретар часописа Архив за правне и друштвене науке.

Кандидаткиња Богдана М. Стјепановић је објавила следеће радове:

1. Станка Стјепановић, Богдана Стјепановић, „Примена шеријатског права у мешовитим браковима у Краљевини Југославији“, *Увод у Шеријатско право* (ур. Владимир Чоловић, Самир Манић), Београд 2020, 147-157.;
2. Јована Рајић Ћалић, Богдана Стјепановић, „Одсуство сагласности законског заступника за заснивање радног односа са малолетником као могући извор нематеријалне штете“, *Зборник радова XXII Међународни научни скуп Проузроковање штете, накнада штете и осигурање*, Београд-Ваљево 2019, 111-123.
3. Богдана Стјепановић, „Заједничка имовина супружника у Породичном закону и Преднацрту Грађанског законика Србије“, *Актуелна питања савременог законодавства* (ур. Миодраг Орлић), Савез удружења правника Србије и Републике Српске, Будва 2019, 199-211.;
4. Багреева Елена Геннадиевна, Богдана Степанович, „Компаративный анализ правового регулирования и профилактики насилия над детьми в Сербии и России“, *Образование и право, научно правовой журнал*, но. 6/2019, 216-221.;

5. Богдана Стјепановић, „Имовина СПЦ у светлу члана 62. предлога закона о слободи вјероисповијести или увјерења и правном положају вјерских заједница“, *Државно црквено право кроз векове*, Београд- Будва 2019, 905-921.;
6. Ива Тошић, Богдана Сјепановић, „Развој стечајног права Србије у периоду од 1945-1989. године“, *Век и по регулисања стечаја у Србији* (ур. Небојаша Шаркић et al.), Институт за упоредно право, Београд 2019, 49-61.;
7. Богдана Стјепановић, „Регулисање међународног развода брака и Уредба Рим III – ефекат на позитивно породично законодавство“, *Страни правни живот*, бр. 1/2019, Институт за упоредно право, стр. 79-90.;
8. Богдана Стјепановић, „Удео у привредном друштву као заједничка имовина супружника“, *Право и привреда*, бр. 4-6/2019, Удружење правника у привреди Србије, 352-363.;
9. Б. Стјепановић, „Право детета зачетог уз помоћ асистираних репродукције да добије информацију о свом донору- упоредноправна решења“, *Страни правни живот*, бр. 3/2018, Институт за упоредно право, Београд 2018, 233-254.;
10. Б. Стјепановић, „Пробни смештај као фаза у процесу заснивања усвојења“, *Годишњак Факултета правних наука*, Апеирон, Бања Лука 2018, 257-267.;
11. С. Стјепановић, Б. Стјепановић, „Може ли се променом закона доћи до раста natalитета?“, Тематски зборник са шестог националног конгреса о деци и natalитету *Демографска слика у Србији - пет до дванаест* -, Београд 2018;
12. С. Стјепановић, Б. Стјепановић, „Научна сазнања перинатологије као разлог за заштиту права фетуса“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 80/2018, Ниш, 2018;
13. Б. Стјепановић, „Правни положај животиња у појединим актима Швајцарске конфедерације“, *Увод у право Швајцарске* (ур. Оливер Николић), Институт за упоредно право, Београд 2018, 83-94.

1.2. Подаци о дисертацији

Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 23. 12. 2019. одобрило је кандидаткињи израду докторске дисертације под насловом „Садржина брачног уговора“ и за ментора је одређен проф. др Слободан Панов, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду.

Докторска дисертација Богдане М. Стјепановић, под насловом „Садржина брачног уговора“ написана је на 219 страница компјутерски обрађеног текста А4 формата (проред 1, ћирилично писмо, фонт *Times New Roman*, величина фонта 12, са проредом 20 мм), са 748 фуснота, уз 20 странице библиографије, у којој је наведено 321 домаћих и страних књига, чланака и поглавља у монографијама и зборницима, као и интернет извора и 2 странице садржаја.

Садржина докторске дисертације сструктурисана је на следећи начин: увод, осам делова у којима се обрађују питања везана за тему дисертације (Брачно имовинско право, Модели уређења имовинских односа, Појам и правна природа брачног уговора, Услови за пуноважност брачног уговора, Заштита посебно осетљивих категорија, Садржина брачног уговора, Ванбрачни партнери и уговорно уређење међусобних имовинских односа и Однос брачног уговора и уговора о наслеђивању) и закључна разматрања у којима је представљена оцена постојеће регулативе и предлози *de lege ferenda*.

Коришћењем програма *iThenticate* Универзитетска библиотека Светозар Марковић проверила је оригиналност ове докторске дисертације. Увидом у извештај који нам је достављен установили смо да индекс сличности износи 17%, а све утврђене појединачне сличности с другим објављеним текстовима износе мање од 1%, у два случаја 1% и у једном случају 2%. Ментор проф. др Слободан Панов дао је позитивну оцену оригиналности докторске дисертације утврдивши да је наведени индекс сличности последица цитирања, библиографских података, упућивања на правне прописе, коришћења општих места и података и библиографских података о коришћеној литератури.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације представља истраживање садржине брачног уговора, односно могућих решења уређења његове садржине.

Брачни уговор је правни институт путем ког се могу уређивати имовински односи супружника у модерним правним системима. Појава брачног уговора је последица промене погледа на породичне односе у целини. Брачни уговор представља реализацију принципа слободе уговарања у области породичних имовинских односа и одраз је опште тенденције ширења аутономије супружника. Закључењем брачног уговора искључује се законски имовински режим или долази до модификације неких елемената брачног имовинског режима.

Од 2005. године брачни уговор је поново део нашег правног система. Регулисан је Породичним законом у једном члану у ком се наводи да супружници или будући супружници могу њим уредити своје имовинске односе на постојећој или будућој имовини и за његово важење се предвиђа нотаријална форма. Начин на који је овај институт уређен, као и чињеница да су многа питања остала отворена и спорна од момента његовог увођења до данас разлог је зашто се кандидаткиња определила за ову тему.

Начин на који је код нас уређен брачни уговор оставља супружницима велику слободу приликом уређења њихових међусобних имовинских односа у браку. Овакво решење може изазвати многе проблема у његовој примени. Један од њих би била колизија института слободе уговарања и имовинског права са природом брака. Општа ограничења слободе уговарања могу имати за резултат брачни уговор који би био супротан идеји брака као институције и губљењу смисла брака као заједнице и љубави у којој нема места меркантилизму и еквиваленцији давања у облику својственом уговорном праву. Други проблем који произлази из скоро неограничене слободе уговарања супружника јесте могућност озбиљних злоупотреба како права «слабијег» супружника, малолетне деце, породице, као и трећих лица са којима супружници ступају у имовинскоправне односе. Нерешеност наведених питања узрокује потребу за проучавањем начина за њихово превазилажење или ако то није могуће у потпуности, онда макар ублажавање.

Решење које је заступљено у националном законодавству не уважава специфичност брачних имовинских односа где су уговарачи истовремено и животно повезана лица, а остали чланови породице непосредно заинтересована лица. Имовински односи су секундарна појава брака и у служби су брака те је кроз ту перспективу потребно посматрати брачни уговор. Брак је крајње ограничење слободи уговарања супружника и

неопходно је јасно утврдити границе вољи супружника ради заштите института брака али и супружника.

Основни циљ овог истраживања је да се да покуша наћи предлог уређења садржине брачног уговора који би уважавао његове особености као института посебне правне природе, и који би најбоље одговарао историјском наслеђу српске цивилистике и постојећем систему породичног права у Србији. Да би се тај циљ и остварио нужно је било осврнути се на питања како брачног имовинског права тако и облигационог права.

Одређивање предмета истраживања у садржинском, концептуалном, временском и просторном смислу, условио је избор примењених метода. Потреба предметног истраживања за целовитим и систематским проучавањем теоријских, нормативних и практичних проблема везаних за остваривање и заштиту имовинских интереса супружника као уговорача условљена је чињеницом да домаће породично законодавство, како је већ напоменуто, усвајањем Породичног закона 2005. године нормативно уобличава овај правни институт. Зато је правни метод незаобилазан приликом проучавања овог феномена.

Потпунијој спознаји истраживане теме допринела је примена упоредноправног метода у сврху проналажање општих и заједничких, односно различитих и специфичних карактеристика у правном регулисању брачног уговорау појединим европским земљама. При томе, основни недостатак примене упоредноправног метода огледа се у неједнаком степену економског и друштвеног развика, културног плурализма и различитости правних техника у правним системима чија ће решења бити изложена у овом раду, што захтева посебан мултиваријантни приступ.

Антрополошки метод ће омогућити спознају индивидуалног значаја брачног уговора наспрам других уговора у грађанском праву уопште..

Боље разумевање структурно-функционалне регулативе брачног уговора у националним и међународним изворима захтева примену и правнодогматског метода.

Социолошки метод ће бити од непроцењиве користи за целовито сагледавање свих аспеката предмета који се проучава. Социолошким методом брачни уговор биће осветљен у систему друштвених односа, истраживањем реалних ефеката који поменутом правном феномену дају прави смисао.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Овај докторски рад полази од шест научних хипотеза.

Прва хипотеза је да постоје тенденције да се постојећи законски режим уређења имовинских односа супружника надограђује новим институтима брачног права који ће одражавати савремена настојања усмерена ка ширењу аутономије воље супружника.

Реформом породичног законодавства у Републици Србији (2005) предвиђена је могућност да се брачним уговором déroгира законски имовински режим. Овакво поступање законодавца одраз је шире, међународноправне тенденције признавања аутономији воља супружника све ширег опсега. О брачном уговору се често говори као о новом институту нашег правног система који води либерализацији брачних имовинских односа, али је још 1844. године, доношењем Српског грађанског законика, брачни уговор

уведен у наш правни систем. Каснији закони који су уређивали породичну материју нису предвиђали могућност да супружници искључе својом вољом примену законског имовинског режима, па самим тим у овом периоду не можемо говорити о постојању брачног уговора у данашњем смислу те речи. Закон о браку и породичним односима СР Србије (1980) давао је одређену слободу супружницима, али та слобода ипак није дозвољавала потпуну дерогацију законског имовинског режима. Реформом породичног законодавства 2005. године овај институт се враћа у наш правни систем и тако нешто што је старо постаје ново. Породични закон Србије регулише овај институт само у једном члану дајући супружницима изузетно широку аутономију воље која је ограничена само општим правилима облигационог права. Преднацрт Грађанског законика Србије посвећује целу једну главу брачном уговору и кроз дванаест чланова детаљно регулише брачни уговор.

Друга хипотеза од које се пошло у истраживању садржине брачног уговора је да је природа брака ограничава аутономију воље супружника приликом избора начина уговорног уређења имовинских односа у браку.

Слобода уговарања и сагласна изјава воља су основни принципи савременог уговорног права. Ова начела никада нису била апсолутна, а њихова ограничења зависе од разних фактора. Принцип слободе уговарања добио је најшире оквире у учењу теорије аутономије воље. Аутономија воље и њена ограничења нису два супротстављена појма већ су израз јединствене идеје. Слобода и њена ограничења представљају јединствену целину коју чине слободе, али и ограничења одређеној слободи ради слободе других лица и њихове аутономије. Тако, ради испуњења идеје теорије аутономије воље, неопходно је ограничити аутономију воље једног субјекта зарад аутономије воље другог субјекта.

Један од израза начела аутономије воље у грађанском праву јесте слобода уговарања. Слобода уговарања означава слободу субјекта да одлуче да ли ће ступити у грађанскоправни однос, стећи право или обавезу, какве садржине ће бити права и обавезе, да ли ће их после мењати, да ли ће их извршавати, као и да ли ће и када ће престати. Слобода уговарања не може бити неограничена. Неограниченост индивидуалне воље довела би у питање сувереност интереса других лица, а и општег интереса. Ограничења слободе уговарања су бројна и разноврсна. Према проф. Перовић ограничења могу бити: ограничења путем установе јавног поретка, ограничења слободе у погледу закључења уговора (обавезно закључење уговора, сагласност трећег за закључење уговора, ограничење слободе избора уговорника), ограничења у погледу садржине уговора (законско регулисање садржине уговора, уговори по приступу, самоуправни споразуми), ограничења у погледу правила о неповредивости уговора (раскид или ревизија уговора због промењених околности, раскид двострано обавезних уговора због неизвршења) ограничења слободе у погледу форме уговора. У одредби члана 10. Закона о облигационом односима прописана су општа ограничења и чине их принудни прописи, јавни поредак и добри обичаји. У случају брачног уговора, поред ових ограничења, појављује се и сам брак, као институт чија природа изискује модификације правила уговорног права, прилагођавајући их специфичности брачних односа. Споразумно уређење имовинских односа супружника треба да представља компромис између аутономије воље супружника и природе института брака, у чему брак као примарна појава

има предност у односу на уговор којим се уређује питање имовине која је секундарна појава брака.

Аутономије воље супружника мора бити подвргнута двостукиим ограничењима: прво општим ограничењима слободе уговарања предвиђених уговорним правом, а затим и посебним ограничењем које произлази из природе брака и брачних односа. Овим ограничењем штите се интереси супружника, али и шире породичне заједнице. У овом раду кандидаткиња се определила за ограничење које се манифестује у законском прописивању одређених имовинских режима, где се аутономија воље супружника манифестује у избору између понуђених режима. На овај начин постигнута је равнотежа између слободе уговарања која је опште начело модерног права и заштите основних вредности брака и породице што је од кључног значаја за друштво и државу. Правне норме из области брачног права претежно су императивне природе, што се, по правилу, односи и на личне и на имовинске односе супружника, док су само неке правне последице брака делимично уређене диспозитивним нормама. Држава мора да штити суштину брака, јер браком настаје породица која чини основ једног друштва.

Трећа хипотеза је да је „Брачни уговор“ *sui generis* уговор у многим својим аспектима.

Брачно имовинско право је део породичног права. Оно представља граничну област између породичног права и имовинског права јер садржи елементе и једне и друге гране права. Брачни уговор припада породичном праву јер су имовински односи у које супружници ступају су секундарна појава брака. Примена правила имовинског права на имовинске односе у браку ограничена је институтом брака и његовом природом. Логика уговора је различитост позиција уговорних страна и супротстављеност интереса, а логика брака би требало да буде љубав. Брак због своје природе и суштине мора да задржи превласт над уговором, иначе се губи смисао брака. У случају превласти елемената имовинског права у односу на личноправне аспекте брака, брачна заједница би била сведена на партнерство лишено емоција у ком се форсира правни и животни процес деконструкције нужне брачне хармоније. Коегзистенција брака и уговора је могућа ако извршење уговора остане изван извршења права и дужности које за супружнике-уговараче произлазе из брака. Природа и сврха брака одређују имовинске односе супружника. Како у брачним односима лични односи избијају у први план у односу на имовинске, то и брак над имовинским правилима има „превагу“ и мења их на начин да их уподоби природи брака. Општа правила грађанског права представљају полазну основу, а посебна правила породичног права представљају одступање. Одступања су толико значајна да се допушта закључак о аутономији овог посебног режима у односу на његов извор. Институт брака и значај који он има у једном друштву чине да начела брачног права одлучујуће утичу на начела имовинског права и да их мењају до тачке где она у јединству, као брачноимовинска правила задобијају другу природу.

Четврта хипотеза полази од тога да брачни уговор као уговор уговор којим се уређују имовински односи супружника на постојећој или будућој имовини не може да се примени за уређење имовинских питања ванбрачних партнера, већ то мора бити посебно уређен институт прилагођен особеностима ванбрачне заједнице.

У позитивном праву на имовинске односе ванбрачних партнера сходно се примењују правила којима се уређују имовински односи супружника. Кандидаткиња је

мишљења да реч „сходно“ не обухвата и брачни уговор супружника и да не може да се користи за уређење имовинских односа у ванбрачној заједници. Имовински односи постоје и у ванбрачној заједници, али тај уговор мора бити другачије постављен у односу на брачни. Како су брачна, породична и ванбрачна заједница различите у дејствима, разумљиво је и да постоје разлике између уређења имовинских односа, а тиме и да постоји потреба да се имовински односи проистекли из сваке од ових заједница уреде на посебан начин. Разлике настају због посебности заједница у којима се стиче заједничка имовина, због различитих међусобних права и обавеза чланова тих заједница, њихове природе, емоционалних, моралних и других личних веза чланова у заједници. Затвореност и „скривеност“ ванбрачне заједнице представља препреку за правно уређење имовинских односа у њој. Тешкоће повезане са доказивањем постојања заједнице имплицирају даље проблеме (избегавање обавеза према повериоцима, утврђивање почетка и краја ове заједнице и сл.). Као средство заштите трећих лица у вези са брачним уговором, кандидаткиња предлаже увођење регистра брачних уговора, с тим да сматра да би прописивање регистра и за уговоре ванбрачних партнера било противно природи ванбрачне заједнице. Један од кључних разлога због код лица ступају у ванбрачну заједницу јесте што не желе формализам који прати закључење брака. Увођење уговора о имовини ванбрачних партнера у регистар било би контрадикторно суштини ванбрачне заједнице, и питање је у чему би се она онда разликовала од брачне. Све наведено упућује на закључак да је брачни уговор, због своје природе која је уподобљена браку, као и техничких захтева, неподобан да се примени на ванбрачне partnere. Ванбрачни партнери могу да уреде своје имовинске односе, али то је могуће путем неког другог правног инструмента, приера ради уговором о имовинским односима ванбрачних партнера.

У циљу заштите трећих савесних лица постоји потреба увођења регистра брачних имовинских уговора је *пета хипотеза*. У свим сферама живота постоји потреба заштите интереса трећих савесних лица. У ту сврху, у многим областима права успоставља се начело публицитета (нпр. Регистар непокретности, регистар привредних субјеката и сл.) како би трећа лица која ступају у имовинске односе са одређеним лицем била упозната са евентуалним ограничењима која постоје у погледу његове пословне способности или имовине. Тако је и са брачним уговором. Кандидаткиња сматра да би се увођењем регистра брачних уговора обезбедила већа правна сигурност за лица која са супружницима ступају у грађанскоправне односе и да би се онемогућиле евентуалне злоупотребе које би могле да произађу из скривеног постојања брачног уговора. Режим заједничке имовине више није принудни законски имовински режим у српском породичном праву.

Шеста и последња хипотеза је да постоји потреба увођења уговора о наслеђивању који би заједно са брачним уговором омогућио супружницима да у целости располажу својом имовином. Доследно спровођење начела аутономије воље у уређењу имовинских односа супружника изискује да се и *mortis causae* односи уреде у складу поштовањем овог начела. Прописивањем уговора о наслеђивању супружници би добили још једно средство којим би могли да располажу својом имовином. Како се ради о правном послу *mortis causae*, уговор о наслеђивању може да допуњује брачни уговор као правни посао *inter vivos*, а са истим циљем омогућавања супружницима да што потпуније изразе своју вољу у погледу њихове заједничке имовине. Могуће је да би увођењем уговора о наслеђивању

било подстакнуто закључивање брачног уговора. Брачни уговор би посредно, а уговор о наслеђивању непосредно штитио надживелог супружника. Комбинацијом инструмената брачног и наследног права супружници би могли постићи потпуно индивидуално и међусобно усаглашено уређење имовинских односа. Брачни уговор може бити једно од средстава за индивидуално планирање имовине којом се, између осталог, може утицати на побољшање положаја надживелог супружника.

4. Кратак опис садржаја докторске дисертације

Рад се састоји из увода, осам делова у којима се обрађују питања везана за тему дисертације (Брачно имовинско право, Модели уређења имовинских односа, Појам и правна природа брачног уговора, Услови за пуноважност брачног уговора, Заштита посебно осетљивих категорија, Садржина брачног уговора, Ванбрачни партнери и уговорно уређење међусобних имовинских односа и Однос брачног уговора и уговора о наслеђивању) и закључних разматрања у којима је представљена оцена постојеће регулативе и дати предлози *de lege ferenda*.

Прва глава носи назив *Увод*. У оквиру уводног дела наведен је предмет и циља истраживања, представљене су хипотезе од којих се пошло у истраживању као и основни методи којима се користило приликом истраживања задате теме рада.

Друга глава носи назив *Брачно имовинско право*. У оквиру ње, да би се на студиозан начин обрадила питања брачног уговора обрађен је појам брака и брачног имовинског права. Обрада теме брака (примарног односа поводом кога се и закључује брачни уговор) и брачног имовинског права је била нужна да би се разумела даља излагања и изнети ставови о природи брачног уговора и о његовој могућој садржини. У анализи појма брака представљене су различите дефиниције брака, како теоријске тако и позитивноправне и указано је на разлике у религијском и световном поимању брака. Настављајући са увођењем теме брачног уговора обрађивана је тема брачног имовинског права чији део је брачни уговор. Брачно имовинско право се изучава као део породичног права, али оно истовремено представља и граничну област између породичног права и имовинског права. За припадност породичном праву одлучујуће је то што су имовински односи у служби брака. Примена правила имовинског права на имовинске односе у браку омеђена је управо институтом брака и његовом природом. Институт брака и значај који он има у друштву чини да начела брачног права одлучујуће утичу на начела имовинског права и да их модификују до тачке где овај утицај производи посебан режим, различит од свог изворника (имовинског права). Предмет брачног имовинског права су брачни имовински односи, како међусобни имовински односи супружника, тако и имовински односи са трећим лицима. Поред појма брака и брачног имовинског права, као још један основни и конститутивни елемент за обраду садржине брачног уговора јавља се и имовина супружника. Имовина представља средиште брачног имовинског режима и од њеног правилног одређења зависи и исправност опредељења садржине брачног уговора. Како се у раду проучава један специфичан начином регулисања имовинских односа у браку, неопходно је на почетку дефинисати средишњи појам имовинских односа - имовину. Тако је у овом делу рада дефинисана имовина и приказане основне теоријске поставке о овом

феномену и обрађени облици својине са више титулара, уз посебан осврт на заједничку својину. По постављању теоријског оквира основних института брачног имовинског права у раду се у адекватној мери, говори о позитивноправној брачно-имовинској регулативи, тј. обрађује се решење нашег Породичног закона, укратко описујући законско решење и моделе који у њега улазе (заједничка и посебна имовина, као и брачни уговор).

Трећа глава носи назив *Модели уређења имовинских односа*. Након тероријског разматрања основних института брачног имовинског права у раду се, у потребној мери, анализира позитивноправна брачна имовинска регулатива, односно обрађује се решење нашег Породичног закона, укратко описује законско решење и модели који у њега улазе (заједничка и посебна имовина, као и брачни уговор).

Породични закон Србије предвиђа два правна режима: законски имовински режим и уговорни имовински режим. Законски имовински режим у нашем праву обухвата заједничку и посебну имовину. Како у случају непостојања брачног уговора између супружника важи претпоставка заједничке имовине, то је овај део рада започет одређењем појма заједничке имовине. Истакнуте су особине заједничке својине и предност ове врсте својине у односу на друге облике својине са више титулара. Након разматрања о заједничкој имовини канддаткиња пажњу посвећује појму посебне имовине и брачном уговору, али у краћим цртама јер се детаљнијом анализом ових института бави у каснијим деловима дисертације. У оквиру позитивноправног прегледа обрађено је и решење везано за брачни уговор садржано у Преднацрту Грађанског законика Србије. У Преднацрту Грађанског законика брачном уговору се посвећује 11 чланова у којима се уређује: способност за закључење, форма брачног уговора, уговарање посебне имовине, уговарање унапред одређеног дела у заједничкој имовини, уговарање права избора код деобе заједничке имовине, уговарање права избора код деобе заједничке имовине и заоставштине, уговарање одложене заједничке имовине, уговарање универзалне (опште) имовинске заједнице, уговарање о подмиривању породичних трошкова, неважеће одредбе брачног уговора и поништај и раскид брачног уговора. Иако овај правни акт још увек није донет и није део нашег позитивног законодавства, предлог уређења брачног уговора садржан у њему је од изузетне важности јер предвиђа детаљније уређење брачног уговора уз увођење одређених новина за које се и залаже у овом раду.

Последња целина у оквиру другог дела дисертације посвећена је проучавању значаја брачног уговора у процесу приближавања правних система европских земаља, односно значај овог института у европском праву. Обради ове теме (у одређеној мери) је приступљено јер је питање хармонизације прописа земаља које желе да приступе Европској унији као и оних које већ јесу део те заједнице веома актуелно. Иако је Велика Британија изашла из Европске уније, а у оквиру неких других земаља које још увек јесу чланице те заједнице се могу чути гласни ставови о жељи за иступањем из ње, у Србији се веома одлучно заговара пут ка тој скупини земаља, те се увелико ради на усклађивању наших прописа са прописима Уније. Како је брачни уговор део позитивног законодавства наше земље могуће је за очекивати да ће се у неком моменту поставити питање његове хармонизације са правима осталих земаља.

Европска унија је у неким гранама права постигла хармонизацију, али то свакако није случај са породичним правом. Приближавање породичноправних режима тема је о којој не постоји општа сагласност аутора. Породично право одражава темељне вредности

друштва и питање је да ли је добро и покушавати са хармонизацијом у овој грани права. Брачноимовински режими у Европи су разнолики, одражавају основне вредности неког друштва, те је јасно да процес хармонизације у овој области неће ићи лако. Без обзира на потешкоће и упитност корисности самог процеса приближавања правних система у овој области, од саме идеје се на европском нивоу не одустаје. Неки сматрају да је брачни уговор управо тај институт који би могао да игра важну улогу у процесу хармонизације породичног права и предвиђају различите начине за хармонизацију уговорног режима. Кроз анализу појединих аката који су на нивоу Европске уније донети утврђено је место брачног уговора на овој равни, као и његова будућност у европском оквиру, али и могуће реперкусије на решење уређења садржине брачног уговора предствалено у овом раду.

Четврта глава докторске дисертације носи назив *Појам и правна природа брачног уговора* бави се терминологијом и појмовним одређењем брачног уговора, као и одређивањем правне природе брачног уговора.

У циљу изучавања неке појаве неопходно је поћи од њеног термина јер он обично супсумира њену суштину. Управо због тога поједини аутори оспоравају термин брачни уговор. Термин брачни уговор може да доведе до погрешних закључака како о времену његовог настанка, деловању, субјектима који га закључују, тако и о правној природи самог института. Из тог разлога су у овом делу рада анализирани термини који се у неким другим системима користе за овај институт и дат је одговор на то да ли је могуће пронаћи термин који би на бољи начин описао овај правни институт. Поред тога у овој глави су представљене различите дефиниције брачног уговора, како теоријске тако и позитивноправе. Посебан акценат стављен је на анализу релационе уговорне теорије, њене примене на брачни уговор, као и ефекта који би примена ове теорије могла да има како у односу на саме уговорнике (супружнике), заштиту односа равноправности међу супружницима, спречавање изигравања интереса „слабијег“, супружника, као и уопштено на однос друштва према институту брачног уговора. Након анализе термина који се користе за означавање овог правног института кандидаткиња пажњу усмерава на одређивање правне природе брачног уговора.

Једна од почетних хипотеза у овом истраживању јесте да брачни уговор има *sui generis* природу. У овом делу рада се настојало да се та хипотеза и докаже. То је учињено тако што се кренуло од уобичајене класификације уговора у теорији облигационог права. У односу на ту поделу опредељено је место брачног уговора. Након тога су разматрана правна начела која су релевантна за брачни уговор и која су показатељ његових особености у односу на друге правне послове грађанског права. Посебан акценат је стављен на начела слободе уговарања, као једног од основних начела уговорног права и на његове посебности када се ради о брачном уговору. Након спроведене анализе, изведен је закључак о правној природи брачног уговора. Утврђивање правне природе брачног уговора представља још један корак ка циљу којем се тежи у изради ове дисертације, а то је одређење садржине брачног уговора.

Пета глава - *Услови за пуноважност брачног уговора* - посвећена је изучавању услова за пуноважност брачног уговора. Уговор настаје сагласношћу воља. Он претпоставља лица која изјављују вољу, предмет и основ и/или форму. Да би један уговор настао и производио правна дејства потребно је да се испуне услови у погледу способности уговарања, сагласности воља, предмета и основа, а понекад и форме уговора.

У овом делу рада је анализиран сваки од услова за пуноважност уговора и разматране су специфичности ових услова у вези са закључењем брачног уговора.

Код брачног уговора уговорне стране су лица повезана посебном везом - браком. Општа правила која важе за уговорне стране не могу бити примењена на супружнике као уговорнике. У општем уговорном праву уговорне стране су лица која имају различите интересе и која су страна једно другом, док то са супружницима није случај. Након разматрања специфичности које произлазе из чињенице да се као уговорници јављају супружници, анализирани су термини „будући супружници“ и супружници као могући субјекти брачног уговора. У овом делу је дефинисана и способност уговарања као један од услова за пуноважност уговора, као и врсте неспособности уговарања. Посебно се разматра узрасна граница за закључење брачног уговора, нарочито могућност старијих малолетника да га закључују као и лица која су делимично лишена пословне способности. Поред тога, кандидаткиња покушава да нађе одговор на отворено питање о могућности закључења брачног уговора преко заступника. Из самог појма уговора произлази да је сагласност воља један од битних услова за његов настанак. Стога је неопходно анализирати питања која се односе на садржину сагласности, њен настанак и недостатке. У оквиру садржине сагласности обрађени су воља и њени атрибути, унутрашња и изјављена воља, начини изражавања воље.

Предмет уговора је оно о чему је уговор. Предмет уговора се састоји из акта давања, чињења, нечињења или трпљења. Један уговор може произвести више обавеза које, свака за себе, имају свој предмет, те и уговор може имати више предмета. Да би уговор био пуноважан потребно је да предмет обавезе буде могућ, допуштен, одређен или одредив. У овом делу предмет истраживања је усмерен на подобност имовине супружника да буде предмет брачног уговора, односно да ли имовина мора испунити све захтеве уговорног права везане за пуноважност предмета обавезе.

Свака уговорна обавеза има своју каузу, свој основ обавезивања. Кауза уговора објашњава зашто се обавезе стварају. Кауза је битна за разумевање потреба и мотива (код неких уговора) који су навели нека лица да ступе у уговорни однос, те је у овом делу рада у кратким цртама анализирана кауза брачног уговора.

Кандидакиња, даље, истражује још један елемент који представља услов пуноважности уговора, а то је форма. Брачни уговор је формални уговор. Као услов његове пуноважности предвиђена је форма јавнобележнички потврђене (солемнизоване) исправе, те се у овом делу рада укратко излаже позитивноправно решење и оцењује његова оправданост у односу на брачни уговор.

Брачни уговор је специфично поље преплитања института брака и начела слободe уговарања, где је слобода уговарања омеђена природом брака. Акти које предузимају супружници морају бити усклађени са најважнијим интересима брачне заједнице, односно породице. Како породично право карактеришу императивне нормe, а имовинске односе диспозитивне нормe, у њиховом сукобу предност имају когентна правила породичног права. У додиру и међусобном преплитању брачног и имовинског права долази до прилагођавања уговора институту брака који је у овом односу доминантнији и чија је секундарна појава брачни уговор. Ово прилагођавање се у правној терминологији означава латинским појмом *alteratio* (измена). Наведена појава је веома битна јер осликава међусобни однос двеју грана права те ју је било нужно обрадити на крају обраде теме о

условима за закључење брачног уговора. На тај начин је подвучена разлика коју брачни уговор иманентно поседује у односу на обичне имовинске уговоре, а која је условљена управо институтом брака који врши измену (лат. *alteratio*) општих правила имовинског права.

Шеста глава носи назив *Заштита посебно осетљивих категорија*. Шести део докторског рада бави се питањем заштите посебно осетљивих категорија лица. Под посебно осетљивим категоријама у смислу теме овог рада подразумевају се „слабији“ супружници и трећа лица са којим супружници ступају у правне односе.

Уставна и законска прокламација равноправности супружника не мора, а најчешће и није доследно спроведена у пракси. Механизми остваривања равноправности супружника у погледу закључења и извршења брачног уговора нису посебно предвиђени. Чини нам се да законодавац није препознао потенцијалну опасност увођења брачног уговора у наш правни систем без предвиђања механизма заштите „слабијег“ супружника и трећих лица са којима супружници ступају у правне односе. Да би брачни уговор био у складу са циљем због ког је установљен, те да би заиста представљао средство које ће омогућити правичне исходе за обе стране како у моменту његовог закључења тако и у тренутку његовог извршења. Питање „моћи“ је једно од кључних питања када говоримо о брачном уговору, јер услови закључења овог уговора могу довести до погодновања једној страни у знатно већој мери у односу на другу страну. У пракси се показује сложеним питање препознавања „моћи“. Поред проблема утврђивања постојања дисбаланса моћи између уговорника, поставља се питање правних механизма уз помоћ којих би се постојећа неравнотежа исправила и са којима би се „слабија“ страна у правном послу заштитила. Поред посебне заштите, коју је у вези са закључењем брачног уговора потребно пружити „слабијем“ супружнику, још једна категорија лица на коју постојеће брачног уговора може имати значајног утицаја јесу трећа лица са којима супружници ступају у правне односе, те је и у име заштите ових лица потребно установити одговарајући законски механизам.

Супружници у току трајања брака, заједнички или појединачно, закључују правне послове са трећим лицима. Поводом ових располагања могу се јавити одређени проблеми како за саме супружнике тако и за трећа лица са којима ступају у правне послове. У овом делу рада биће представљени правни механизми као и теоријски оквир унутар кога би било могуће превазићи дисбаланс моћи између супружника. Поред тога, биће дат предлог правног механизма путем кога би био остварен виши степен сигурности за трећа лица са којима супружници током трајања брака ступају у правне односе.

Седма глава носи назив *Садржина брачног уговора* је део дисертације који се бави садржином брачног уговора. Ово је централни део дисертације и представља супсумирање свега претходно наведеног и утврђеног у виду опредељивања за одређену садржину брачног уговора. У овој глави приказани су имовински модели које би супружници могли да изаберу брачним уговором и тиме одступе од законског имовинског режима.

У нашем позитивном праву питање предмета брачног уговора је одређено тако да једино ограничење слободи уговарања представљају принудни прописи, јавни поредак и добри обичаји. Због недостатака оваквог приступа, а након анализе одабраних правних система и њихових решења, предложено је да се у закону пропишу још два имовинска модела између којих ће супружници моћи да бирају у случају да не желе да се на њих

примени законски имовински режим заједничке имовине. Као могући имовинске модели наводе се режим одложене заједничке имовине и режим заједнице добара. Опредељивањем садржине брачног уговора законским прописивањем имовинских модела постиже се баланс између природе брака и начела породичног права, са једне стране, и слободе уговарања, са друге стране, те се пружа нарочита заштита «слабијем» супружнику у односу. Управо предложено увођење законом прописаних режима између којих супружници могу бирати приликом закључења брачног уговора посматрамо као адекватан начин заштите како «слабијег» супружника, тако и малолетне деце. Као средство заштите трећих лица (нпр. поверилаца) предлаже се увођење регистра брачних уговора који би учинио брачни уговор транспарентнијим и онемогућио супружнике да врше злоупотребе са имовином.

Осма глава докторске дисертације носи назив *Ванбрачни партнери и уговорно уређење међусобних имовинских односа*. Породични закон Србије предвиђа да, под условима предвиђеним законом, ванбрачни партнери имају права и дужности супружника. На имовинске односе ванбрачних партнера сходно се примењују одредбе Породичног закона о имовинским односима супружника. У овом делу рада разматра се да ли реч «сходно» значи да ванбрачни партнери могу закључивати и брачни уговор. У истраживању теме полази се од дефиниције ванбрачне заједнице. Након утврђења појма ванбрачне заједнице, кандидаткиња се осврће на разлоге ступања у овај вид односа, његове основне карактеристике и упоређује са институтом брака. Такође, указује на карактеристике заједничке имовине ванбрачних партнера. Заједничка имовина има одређене особености у зависности од тога између којих лица се заснива - да ли су то супружници, ванбрачни партнери или чланови шире породичне заједнице. Узимајући наведено у обзир закључује се да примена брачног уговора на ванбрачну заједницу није могућа.

Девета глава под насловом *Однос брачног уговора и уговора о наслеђивању* – отвара још једно веома важно питање за брачни уговор, а везано за одређење његове садржине јавило се питање увођења уговор о наслеђивању у наш правни систем. Брачни уговор и уговор о наслеђивању јесу део опште тенденције ширења аутономије воља супружника. Наш правни систем не предвиђа могућност закључења уговора о наслеђивању и изричито га забрањује. У упоредном праву уговор о наслеђивању се јавља као део брачног уговора (као један његов део) или се на њега надовезује. Због прожимања ова два правна института и због предвиђања могућности закључења уговора о наслеђивању између супружника у Преднацрту Грађанског законика Србије, кандидаткиња је става је то довољан разлог да се у овом раду обради и питање закључења уговора о наслеђивању. Анализиран је однос брачног уговора и уговора о наслеђивању, као и њихов међусобни допуњујући ефекат. Закључује се да би постојање уговора о наслеђивању уз брачни уговор омогућило супружницима да располажу својом имовином како *inter vivos* тако и *mortis causae*.

Десета глава носи назив *Закључна разматрања*. У оквиру закључних разматрања сублимирани су резултати истраживања и у складу са тим поставиљене су смернице и дате препоруке које би могле бити корисне за унапређење законске регулативе у праву Србије у овом домену.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Овим докторским радом кандидаткиња је значајно допринела унапређењу научне мисли у вези са постојећом позитивноправном регулативом брачног уговора која није у складу са смислом и циљем настанка овог правног института, као и давање предлога примеренијег законског уређења садржине брачног уговора. Адекватно правно уређење садржине брачног уговора допринела би остваривању равноправности супружника у имовинскоправној сфери и заштити правне сигурности како страна уговорница тако и трећих лица са којима супружници ступају у правне односе.

Имајући у виду да у нашој правној теорији недостају монографије и радови који се системски баве питањем садржине брачног уговора, свеобухватна теоријска анализа брачног уговора, његове правне природе и других питања чија претходна анализа је потребна за правилно разумевање овог правног института имају за циљ доприношење бољем разумевању овог правног института, како у научним круговима, тако и у круговима практичара. Наведени циљ дисертацијом је постигнут, јер садржи теоријску и нормативну димензију. Посебан значај докторске дисертације се састоји у обрађивању одређених питања као што је то заштита „слабијег“ супружника као и питање „баланса моћи“ страна уговорница брачног уговора, који раније уопште нису били предмет опсежнијег истраживања и интересовања посленика српске правне мисли.

Као општи закључак се намеће да докторска дисертација представља дело наше правне теорије које садржи свеобухватну анализу питања садржине брачног уговора. Тиме је дисертацијом надомештена празнина домаће научне литературе у овом погледу. Такође, резултати истраживања из предложене докторске дисертације могу послужити као релевантне смернице за законско уређење садржине брачног уговора.

Може се закључити да осим научног доприноса, дисертација пружа одређени допринос потенцијалним будућим законским изменама брачног уговора, с обзиром да су дате препоруке за измене постојећих решења, али и увођење нових одредби. Већина предложених решења за спорна питања утемељена су на упоредноправној анализи (у давању предлога два додатна имовинска режима за која би супружници могли да оптирају представљена су упоредноправна законска решења земаља која такве системе познају).

Закључно се може рећи да је докторском дисертацијом остварен постављени циљ, а који се огледа у давању смерница за боље теоријско разумевање садржине брачног уговора и брачног уговора у целини, његове правне природе, као и у формулисању предлога *de lege ferenda*. Спроведено истраживање би требало да допринесе правилнијем и правичнијем регулисању овог правног института од стране законодавца.

Крајњи резултат истраживања је оригинална докторска дисертација која значајно проширује постојећа знања у области брачног уговора.

6. Закључак

На основу свега наведеног, Комисија је утврдила да је дисертација кандидата **Богдане М. Стјепановић**, под насловом „**Садржина брачног уговора**“ урађена у складу са одобреном пријавом (уз мала одступања у погледу структуре садржаја, која су првенствено последица новостечених знања током научно-истраживачког боравка на Макс Планк Институту у Хамбургу) и испуњава високе теоријске-правне стандарде. Предметни докторски рад представља самостални и оригинални научни рад из уже научне области породичног права. Стога, са великим задовољством, констатујемо да су се стекли сви услови да се јавну одбрану, те у том смислу Комисија која је одређена за писање извештаја предлаже Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду да јавну одбрану и одобри.

У Београду, 19.04.2021. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

др Олга Јовић-Прлаиновић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митовици

др Вељко Влашковић, ванредни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу

др Ненад Тешић, доцент
Правни факултет Универзитета у Београду